

Cementkrisen är inte över

Regional konsekvensanalys för bygg- och anläggningssektorn
till följd av en nedstängning av kalkstensbrottet i Slite

Foto: © Thomas Adolfsén, Johnér Bildbyrå

BYGGFÖRETAGEN

Konsekvensanalys för bygg- och anläggningssektorn till följd av en nedstängning av kalkstensbrottet i Slite

Avgränsning

Denna konsekvensanalys avser beräkna de kortsiktiga effekterna som en nedstängning av kalkstensbrottet i Slite har på byggsektorn och de näringar som direkt påverkas av en minskad produktion inom byggsektorn samt vilken effekt det har på svensk ekonomi under 2022.

Analysen beräknar t.ex inte de samhällsekonomiska effekterna av:

- Ett direkt produktionsbortfall inom gruvnäringen som riskerar att uppstå på grund av cementbristen.
- Uteblivna eller uppskjutna expansionsplaner inom tillverkningsindustrin och andra näringar. Om det inte går att rent fysiskt bygga ut, eller nyetablera, en produktionsanläggning i Sverige pga. brist på cement, förläggs den produktionen i något annat land.
- Minskad hushållskonsumtion till följd av högre arbetslöshet och lägre disponibel inkomst.

Beräkningsgrunder

Sveriges BNP	4 977 mdkr (2020)
Totala Bygginvesteringar	546 mdkr (2020)
- Varav investeringar i hus	435 mdkr (2020)
- Varav investeringar i anläggning	111 mdkr (2020)
Antal sysselsatta inom byggsektorn (SNI 41–43)	348 400 (2020)
Påbörjade bostäder per år	59 500 (prognos 2022)
Byggsektorns produktionsmultiplikator	1,6
Byggsektorns sysselsättningsmultiplikator	1,5

Analysens förutsättningar och antaganden på kort sikt

- Två tredjedelar av den totala bygg- och anläggningssektorn är idag beroende av cement för att bedriva sin produktion, all nyproduktion behöver cement.
- Cementa kan bedriva fullskalig kalkstensbrytning i Slite tom juni 2022 och de kan leverera cement producerad av kalksten från Slite i ytterligare en månad.
- Cementa kan med kalksten som erhålls från Nordkalk bibehålla som högst cirka 25 procent av sin nuvarande cementproduktion i Slite i en situation där kalkstensbrytningen i Slite upphör. Ytterligare volymer från Nordkalk förutsätter att erforderliga tillstånd kommer på plats. Dessa tillstånd måste beviljas inom kort.
- Cementas andra cementfabrik i Skövde går på full kapacitet och kan inte öka sin produktion på kort sikt. Detsamma gäller Norcems fabrik i Brevik (Norge) som inte heller på kort sikt kan öka sina cementleveranser till Sverige.
- På kort sikt är möjligheterna till import av cement från övriga leverantörer mycket små. Begränsad cementtillgång i närområdet, logistiska utmaningar för långväga import samt långa ledtider för testning och prövning av nya betongrecept hindrar möjligheterna att ersätta Slites cement med import. Effekten av ökad cementimport bedöms därmed på kort sikt enbart ha en marginell påverkan på cementförsörjningen.
- Även möjligheterna att importera betong är mycket begränsade på kort sikt. Platsgjuten betong kan inte importeras på grund av dess tillverkning och transport. Ökad import av Prefabricerade betongelement från utländska aktörer kan på kort sikt täcka en del av behoven inom husbyggandet, men även denna import bedöms ha marginell påverkan på det totala cementbehovet.
- Cement fungerar som bindemedel när man tillverkar betong. Alternativa bindemedel förekommer, t.ex slagg, flygaska och restprodukter från annan industriell verksamhet. Enligt de regelverk som finns kan inte alternativa bindemedel ersätta cement fullt ut, utan cement är fortsatt ett nödvändigt delmaterial för att kunna tillverka betong som är godkänd enligt svenska standarder.
- Armerad betong är Sveriges särklass mest använda byggmaterial och merparten av all byggnation innehåller betong på något sätt, både stora och små projekt. Detta gäller även i de fall stommen består av annat material. Att helt ersätta betong med andra material är inte möjligt och en ersättning med andra material kan bara ske på en liten del av den totala användningen.

Konsekvenser på kort sikt (2022)

Redan i början av augusti 2022 kommer det råda akut brist på cement i hela Sverige, vilket leder till omfattande byggstopp inom all typ av byggnation. Givet de antaganden som gjorts gällande möjligheterna att ersätta bortfallet av slites cementproduktion samt att byggbranschen och betongtillverkarna anstränger sig till det yttersta för att minska sitt cementbehov på kort sikt beräknar vi att det fortsatt kommer råda en cementbrist på nästan 40 procent av den totala efterfrågan. Bristen kommer vara mer avgörande inom anläggningsbyggandet där möjligheterna att hitta alternativa lösningar på kort sikt är svårare. Detta eftersom den tekniska kravställningen för anläggningsbetong är hårdare, vilket gör det svårare att hitta kalksten av tillräckligt hög kvalitet samt att ledtiderna för kvalitetstestning av anläggningsbetong är längre. Effekterna år 2022 blir att ungefär en fjärdedel av den totala bygg och anläggningssektorn stannar i augusti månad och byggstoppet fortlöper året ut och vidare. Byggarbetsmarknaden drabbas hårt och enbart inom bygg- och anläggningssektorn (SNI 41–43) förväntar vi oss att 90 000 jobb går förlorade. Inklusivt andra direkt påverkade näringar är siffran 135 000 jobb. Varslen om uppsägning kommer inkomma redan i början av året och uppsägningarna verkställs under sommaren då cementbristen är ett faktum. För bostadsbyggandet blir konsekvenserna allvarliga och under de månader cementutbudet är begränsat hindras 4 av 10 planerade byggstarter. Bara under andra halvåret 2022 är vår analys att cementbristen stoppar 10 000 bostäder från att byggas.

Konsekvenser år 2022	Riket	Syd	Väst	Mellan	Öst	Norrland
Bortfall bygginvesteringar (mdkr)	57	13	10	10	16	8
-Hus	43	10	8	8	12	5
-Anläggning	14	3	2	2	4	3
BNP förlust (%)	1,9	-	-	-	-	-
Arbetsstillfällena som riskeras	135 000	-	-	-	-	-
Bygg & anläggning (SNI 41–43)	90 000	22 000	15 000	17 000	21 000	15 000
Övriga direkt påverkade näringar	45 000	-	-	-	-	-
Minskat bostadsbyggande (antal bostäder)	10 000	2 800	1 800	2 000	2 500	900

Räknat i pengar blir effekterna en minskning av bygginvesteringarna på nästan 60 miljarder kronor år 2022. Medräknat de spridningseffekter som en minskad byggproduktion har på andra närliggande branscher beräknar vi att ett byggstopp av denna storlek medför en minskning av Sveriges BNP år 2022 på 1,9 procent. Om tillståndprocesserna som krävs för att fabriken i Slite ska kunna ha möjlighet att ta emot kalksten från Nordkalk inte är på plats senast i juni 2022 berörs en betydligt större andel av byggandet och avsevärt fler jobb försvinner. Riskerna i prognosen bedöms därför finnas på nedsidan.

Samtliga delar av landet kommer påverkas. Det är lätt att tro att de regioner som idag huvudsakligen får sin cement från andra källor än Slite fortsatt kommer kunna få den cement de efterfrågar. På grund av hur cementmarknaden ser ut i Sverige där ett fåtal aktörer har en dominerande ställning måste de som utgångspunkt erbjuda sin cement till hela marknaden. Det är därmed osannolikt att vissa kunder kommer att erbjudas exklusivitet då detta skulle kunna anses som missbruk av dominerande ställning, vilket strider mot konkurrenslagen. Det troligaste är därmed att cementbristen kommer vara utbredd över hela landet och alla regionala byggmarknader kommer drabbas likartat.

Konsekvenser på längre sikt

Även på längre sikt ser vi allvarliga konsekvenser på bygg- och anläggningssektorn. Utan kalkstensbrottet i Slite är en omställning till import den enda lösningen för att lösa hela den inhemska cementförsörjningen. Enligt de analyser som gjorts som undersökt importmöjligheterna måste importen ske från utomeuropeiska länder och då lyfts Kina, Turkiet och vissa länder i Afrika fram som tänkbara möjligheter. De logistiska förutsättningarna för långväga import finns inte på plats och skulle kräva stora infrastrukturinvesteringar, vilka kan ta uppemot 10 år att genomföra. Bristen på cement förväntas därmed präglade den svenska bygg- och anläggningssektorn under många år framöver och ackumulerat rör det sig om hundratals miljarder i minskade bygginvesteringar och en arbetsmarknad som inte hämtar sig på flera år.

Konsekvenser utöver byggstopp

Utöver de direkta effekterna på ekonomi och arbetsmarknad som ett byggstopp leder till förväntas cementbristen skapa ytterligare konsekvenser för byggsektorn och samhället, här nedan listas tre:

Högre materialkostnader - Ett rimligt antagande är att det kommer ske stora prishöjningar på den cement som fortsatt kommer ut på den svenska marknaden. Initialt på grund av ett kraftigt efterfrågeöverskott som driver upp priserna på materialet. På längre sikt genom större transportkostnader samt kostnader för ny infrastruktur som behöver byggas upp. I en bransch där mer än var fjärde företag har en vinstmarginal under 1 procent finns inte utrymme för några större kostnadshöjningar.

Inställda klimatsatsningar - Slite är en av Europas modernaste och klimatmässigt bästa cementtillverkningsanläggningar. Cementa har också en plan för att utveckla Slitefabriken att bli världens första klimatneutrala cementfabrik till 2030. En sådan satsning kräver trygga förutsättningar för drift av fabriken och då är ett långsiktigt täktillstånd helt avgörande. Utan Slitefabrikens klimatsatsning riskeras hela betong- och byggindustrins omställning mot ett klimatneutralt byggande. Möjligheterna att genomföra de framtagna färdplanerna inom Fossilfritt Sverige och nå Sveriges klimatmål om nettonollutsläpp 2045 försvåras avsevärt.

Ökad kompetensbrist – Tiotusentals personer kommer förlora jobbet inom bygg- och anläggningssektorn. Många kommer söka sig till andra branscher som inte drabbas lika hårt av cementkrisen. När byggarbetsmarknaden sedan återhämtar sig är det troligt att en stor del av förlorade arbetskraften inte återvänder till byggbranschen.

Kompetensbrist är idag redan ett stort problem inom bygg- och anläggningssektorn och en cementkris kommer göra det ännu svårare för företagen att hitta arbetskraft med rätt kompetens i framtiden.

Byggföretagen 2021-09-10